

PROVJERA ENDLEROVIH SKALA I MODELA ANKSIOZNOSTI

IZABELA SORIĆ
VLADIMIR TAKŠIĆ
ANA PROROKOVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru

UDK/UDC:159.9
Izvorni znanstveni rad

Primljeno / Received

1995-03-29

Originalne Endlerove multidimenzionalne skale anksioznosti (EMAS) su na samoiskazu temeljene mjere multidimenzionalne crte anksioznosti, stanja anksioznosti i percepcije situacije. Skale su razvijene u skladu s interakcijskim modelom anksioznosti, koji pretpostavlja da multidimenzionalna crta anksioznosti uvjetuje individualne razlike u intenzitetu stanja anksioznosti u specifičnim tipovima prijetećih situacija. Situacijske dimenzije crte anksioznosti, koje se procjenjuju EMAS-T dijelom Endlerovih skala, jesu dimenzije: situacija socijalne evaluacije, situacija fizičke opasnosti, nejasnih situacija i svakodnevnih situacija. Stanje anksioznosti, mjereno EMAS-S dijelom skala, obuhvaća autonomno-emocionalnu dimenziju (A-E) i dimenziju kognitivne zabrinutosti (C-W).

Skale su prevedene i primjenjene na 128 ispitanika, neposredno prije i nakon klasifikacijskog ispita za upis na studij engleskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zadru (ljetu, 1993).

Pokazala se zadovoljavajuća faktorska struktura i visoka unutarnja pouzdanost skala, kako kod mjerenja crte, tako i kod mjerenja stanja anksioznosti.

Provjera diferencijalne hipoteze interakcijskog modela anksioznosti o stanju anksioznosti kao funkciji interakcije između specifične dimenzije crte anksioznosti i kongruentne prijeteće situacije, pokazala je očekivanu, značajnu povezanost stanja anksioznosti i, ovoj ispitnoj situaciji kongruentne dimenzije crte anksioznosti, dimenzije socijalne evaluacije. Ostale dimenzije crte anksioznosti nisu hile značajno povezane sa stanjem anksioznosti.

Ono što se u potpunosti ne uklapa u Endlerov model jesu dobivene značajne korelacije među različitim (prema tom modelu pretpostavljeno nezavisnim) dimenzijama crte anksioznosti.

Uvod

Većina autora koji su se bavili proučavanjem anksioznosti u okviru interakcijskog pristupa, iako su uočili važnost razlikovanja crte i stanja

anksioznosti, nisu dovoljno pažnje posvetili različitosti konteksta u kojima se interakcija odvija. Stoga ne začuđuje unidimenzionalnost većine mjernih instrumenata kojima su procjenjivane crta i stanje anksioznosti. Na primjer, osobito često korišten Spielbergerov upitnik STAI odvojeno procjenjuje crtu i stanje anksioznosti, ali pri tome podrazumjeva unidimenzionalnost i crte i stanja anksioznosti.

Endlerov interakcijski model anksioznosti pretpostavlja da su i crta i stanje anksioznosti multidimenzionalni. Multidimenzionalna crta anksioznosti uvjetuje individualne razlike u dispoziciji ka anksioznosti u specifičnim tipovima prijetjećih situacija. Diferencijalna hipoteza interakcijskog modela specificira da će se različite promjene u stanju anksioznosti kod osoba s visoko i nisko razvijenom crtom anksioznosti javiti samo onda kad je tip situacijske prijetnje kongruentan s onom facetom crte anksioznosti koja je razmatrana. Dakle, stanje anksioznosti razmatra se kao funkcija interakcije između specifične dimenzije crte anksioznosti i kongruentne prijetće situacije. Na primjer, individua kod koje je dimenzija "fizičke opasnosti" crte anksioznosti visoko razvijena, doživljavat će (prema ovom modelu) značajno jače stanje anksioznosti u kongruentnim, fizički opasnim situacijama, nego individua kod koje je ova dimenzija crte anksioznosti slabo razvijena.

Istraživanjem Endlera, Hunta i Rosensteina (1962; prema Endler 1980) identificirane su tri generalne situacije - dimenzije crte anksioznosti: interpersonalne situacije, situacije fizičke opasnosti i nejasne situacije. Naknadno je interpersonalna dimenzija crte anksioznosti pobliže operacionalizirana kao dimenzija socijalne evaluacije (prema: Endler, 1980). Četvrta dimenzija crte anksioznosti - dimenzija svakodnevnih situacija, dodana je kao osnova mjere anksioznosti u bezazlenim, neprijetćim situacijama (Endler i Okada, 1975; prema Endler, 1980). Endler (1980) ne isključuje mogućnost postojanja i drugih dimenzija crte anksioznosti, kao što su, na primjer, gubitak ili konflikt.

Stanje anksioznosti razmatra se u okviru Endlerova interakcijskog modela anksioznosti kao dvodimenzionalan konstrukt. Naime, većina istraživanja u ovoj domeni sugerira postojanje bar dviju komponenti stanja anksioznosti: komponentu kognitivne zabrinutosti i autonomno-emocionalnu komponentu. Komponenta kognitivne zabrinutosti sastavljena je od kognicija usmjerenih na nedoraslost i potencijalni neuspjeh, dok autonomno-emocionalna komponenta uključuje simptome uzbuđenja simpatičkog živčanog sistema, kao što su "vlažni dlanovi", "ubrzano kucanje srea", "suha usta" i slično (prema Endler i sur., 1989). Iako su ove dvije komponente, prema modelu, međusobno povezane, konceptualno se i empirijski razlikuju, te mogu biti u relaciji s različitim antecedentima i posljedicama.

U svrhu empirijskog testiranja diferencijalne hipoteze interakcijskog modela anksioznosti o stanju anksioznosti kao funkciji interakcije specifične dimenzije crte anksioznosti i kongruentne situacijske prijetnje, Endler je sa suradnicima razvio i odgovarajuće mjerne instrumente: Endler Multidimensional Anxiety Scales (EMAS), kojima se mjere crta i stanje anksioznosti, te subjektivna percepcija prijetće situacije.

Endler, Edwards, Vitelli i Parker (1989) proveli su opsežnu studiju provjere psihometrijskih odlika EMAS skala anksioznosti na tri uzorka ispitanika: studentima, odraslima i izvanbolničkim psihijatrijskim pacijentima.

Za EMAS-S skalu, koja mjeri stanje anksioznosti, utvrđeni su visoki koeficijenti unutarnje pouzdanosti koji su se za obje subskele (kognitivne zabrinutosti i autonomno-emocionalnu) kretali od 0.82 do 0.91, a za cjelu skalu od 0.98 do 0.94.

Autori, nadalje, navode da rezultati faktorskih analiza podržavaju pretpostavku multidimensionalnosti EMAS-S skale, mada su se interkorelacije subskala (Pearsonov koeficijent korelacije od 0.66 do 0.73) pokazale značajnim, te stoga samo djelomično podržavaju pretpostavku njihove nezavisnosti.

Provjera konkurentne valjanosti EMAS-S skale, u odnosu na Spielbergerovu STAI-S skalu stanja anksioznosti, MMPI Skalu depresije, Zungovu skalu depresije i Beckovu skalu depresije, pokazala je također zadovoljavajuće rezultate. Provjera efektivnost EMAS-S skale u zahvaćanju situacijskih promjena pokazala je da u stresnoj ispitnoj situaciji studenti postižu značajno više rezultate nego u nestresnoj, svakodnevnoj školskoj situaciji.

Koeficijenti unutarnje pouzdanosti za četiri subskele EMAS-T, koje mjere dimenzije crte anksioznosti, kretali su se, na sva tri uzorka, od 0.87 do 0.96, pokazujući zadovoljavajuću internalnu konzistentnost svake subskele.

Endler (1989) izvještava da su osrednji do visoki koeficijenti test-retest korelacije nađeni s obzirom na različite vremenske periode i na različitim grupama ispitanika, što je dovoljna potvrda pouzdanosti skale.

Korelacije između rezultata subskala EMAS-T, odvojeno za svaki uzorak i odvojeno za muškarce i žene, također su provjerene. Za uzorak studenata i uzorak odraslih korelacije između dimenzije socijalne evaluacije i dimenzije fizičke opasnosti kretale su se od 0.31 do 0.40, između fizičke opasnosti i nejasnih situacija od 0.16 do 0.32, između socijalne evaluacije i nejasnih situacija od 0.22 do 0.52, dok su korelacije između dimenzije svakodnevnih situacija i drugih dimenzija bile sve manje od 0.22. Daljnja provjera nezavisnosti dimenzija (analizama varijance) pokazala je da se sve grupe razlikuju na svim dimenzijama osim kad se usporede dimenzija socijalne evaluacije i dimenzija nejasnih situacija (ovom izuzetku u prilog idu i, prije navedene, nešto više korelacije između ovih dviju dimenzija). Endler i suradnici (1989) zaključuju da dobiveni nalazi uglavnom potkrepljuju stajalište o nezavisnosti dimenzija crte anksioznosti, iako s izuzetkom da dimenzija nejasnih situacija može uključivati i komponentu socijalne evaluacije.

Sve tri grupe ispitanika postigle su najviše rezultate na subskali fizičke opasnosti, a najniže na subskali svakodnevnih situacija. Žene su pokazale značajno više rezultate na svim subskalama, osim na subskali svakodnevnih situacija, gdje razlike s obzirom na spol nisu utvrđene.

Konkurentna valjanost, procijenjena u terminima korelacije rezultata EMAS-T sa sljedećim mjerama: Spielbergerovom STAI-T skalom, Beckovim upitnikom depresije (BDI), Skalom depresije iz MMPI, Eysenckovim

upitnikom ličnosti (EPI) i Snyderovim Self-monitoring skalom - također se pokazala zadovoljavajućom.

S obzirom na izuzetnu vrijednost koju EMAS skale imaju pri operacionalizaciji konstrukata uključenih u interakcijski model anksioznosti, cilj ovog rada bio je utvrditi osnovne metrijske karakteristike ovih skala za našu populaciju i uvjete. Osim toga, pokušalo se u situaciji koja sadrži sve elemente socijalne evaluacije provjeriti održivost Endlerove interakcijske teorije anksioznosti.

Metoda

Provjera valjanosti i pouzdanosti EMAS skala za naš uzorak započela je prijevodom čestica s engleskog na hrvatski jezik, pri čemu je konzultiran stručnjak za engleski jezik. Nakon toga skala je primijenjena neposredno prije i nakon klasifikacijskog ispita za upis na studij engleskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zadru, u lipnju 1993. godine. Ispitivanjem je obuhvaćeno 128 ispitanika.

Instrumenti

Endler Multidimensional Anxiety Scales (EMAS) sastoje se od tri dijela.

Prvi dio, EMAS-S, skala je kojom se procjenjuje stanje anksioznosti, a sastoji se od dvije subskale sa po deset čestica: subskale kognitivne zabrinutosti i autonomno-emocionalne subskale. Čestice ovih dviju subskala slučajno su raspoređene unutar skale, a procjenjuju se na 5-dijelnoj skali Likertova tipa (od 1-"uopće ne [nimalo]" do 5-"vrlo jako"). Rezultati na ove dvije subskale sumiraju se i kao takvi predstavljaju ukupan rezultat na skali.

Drugi dio, EMAS-T skala je kojom se procjenjuju četiri dimenzije crte anksioznosti: dimenzija socijalne evaluacije, fizički opasnih situacija, nejasnih (novih i nepoznatih) situacija i svakodnevnih situacija. Originalna skala EMAS-T sastoji se od 60 čestica, pri čemu se procjena zapravo vrši na četiri jednake serije od 15 čestica za svaku od četiri generalne situacije. Ispitanici na 5-djelnoj skali intenziteta (od 1-"uopće ne [nimalo]" do 5-"vrlo jako") procjenjuju koliko pojedina čestica opisuje njihove reakcije i stavove u tim situacijama.

Treći dio, EMAS-P mjera je ispitanikove subjektivne percepcije tipa i stupnja prijetnje evocirane specifičnom situacijom. Tipovi prijetne situacije koji se procjenjuju paralelni su s četiri dimenzije crte anksioznosti (socijalna evaluacija, fizička opasnost, nejasne situacije i svakodnevne situacije).

Rezultati i rasprava

1. EMAS-S

Pri samoj primjeni EMAS-S dijela skale ustanovljeno je da jedna čestica ("I feel self-conscious") možda nije adekvatno preveden u duhu hrvatskog jezika ("Osjećam se samosvjesno [svjestan svog postojanja]"), ili da ga ispitanici ne razumiju, jer su tijekom ispitivanja tražili dodatna objašnjenja. Zbog mogućih različitih interpretacija od strane ispitanika, odlučeno je da se ova čestica izuzme pri statističkim obradama dobivenih podataka.

Faktorska analiza rezultata (metoda glavnih komponenti uz varimax rotaciju) dala je četiri faktora (Guttman-Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora s eigen vrijednosti većom od 1) koji zajedno objašnjavaju 63.8% ukupne varijance. Prvi faktor bio je saturiran većim brojem čestica koje su u originalnoj verziji skale uključene u komponentu kognitivne brige, a drugi faktor većim brojem čestica koje su u originalu uključene u autonomno-emocionalnu komponentu. Treći i četvrti faktor nisu uključivali dovoljan broj tvrdnji da bi postigli zadovoljavajuću pouzdanost, a osim toga gotovo sve tvrdnje koje su saturirane s ova dva faktora imale su i relativno visoke saturacije s jednim od prvih dva faktora. Kako bi se dobila još preciznija slika prvih dvaju faktora, napravljena je konfirmatorna faktorska analiza. Naime, Fulgosi (1984) navodi da se kod konfirmatorne analize, hipoteza o broju faktora potrebnih za objašnjenje korelacija između promatranih varijabli može postaviti na osnovi nekih prijašnjih podataka ili faktorskih analiza, odnosno na osnovi teorije ili modela kojim se objašnjavaju kovarijacije između promatranih varijabli. U našem slučaju faktorska analiza dala je indicacije o dvofaktorskoj strukturi skale, a takva je struktura predviđena i od samog autora skale. Rezultati konfirmatorne analize dani su u tabeli 1.

Na osnovi navedenog formirane su dvije subskale, jedna s osam čestica, identificirana kao mjera kognitivne zabrinutosti, i druga, s osam čestica, prepoznata kao mjera autonomno-emocionalne komponente anksioznosti. Za obje skale provjerena je unutarnja konzistentnost, pri čemu su utvrđeni visoki Cronbach alpha koeficijenti pouzdanosti: za prvu skalu 0.87, a za drugu 0.83. Ovi rezultati slični su onima koje navode Endler i suradnici (1989) o koeficijentima unutarnje pouzdanosti ovih dviju subskala, koji su se kretali od 0.82 do 0.91. Pearsonov koeficijent korelacije između rezultata na ove dvije subskale bio je statistički značajan ($r=0.67$, $p<0.001$). Koeficijente korelacije od 0.66 do 0.73 između ove dvije subskale u svom je istraživanju utvrdio i autor skale (Endler, 1989). Visok koeficijent korelacije indicirao je da se u osnovi ovako visoke korelacije između ove dvije komponente anksioznosti nalazi neki zajednički nadređeni faktor višeg (drugog) reda. U prilog ovoj pretpostavci govori i to što je koeficijent unutarnje konzistencije cijele skale (šesnaest čestica [obje subskale]) bio visok, 0.90. Autor također navodi pouzdanosti originalne skale od 0.89 do 0.94.

Na osnovi svih provedenih analiza može se predložiti korištenje ovako skraćene skale (šesnaest čestica u dvije subskale sa po osam čestica), pri čemu je statistički jednako opravdano tretirati rezultate na subskalama odvojeno (rezultat na skali autonomno-emocionalne komponente anksioznosti i rezultat na skali kognitivne brige), kao i tretirati ih zajedno (ukupni rezultat na skali stanja anksioznosti).

Tabela 1: *Rezultati kofirmatorne faktorske analize EMAS-S skale (16 čestica)*

Čestica	Faktor 1	Faktor 2	h^2
1.		0.53	0.30
2.	0.55		0.31
3.		0.56	0.39
4.	0.50	0.46	0.46
5.		0.79	0.64
6.		0.69	0.48
7.	0.76	0.34	0.69
8.	0.66	0.40	0.59
9.		0.69	0.51
10.	0.64		0.47
13.	0.79		0.69
14.	0.44	0.49	0.46
15.	0.70		0.58
17.		0.59	0.39
19.	0.72		0.51
20.	0.44	0.59	0.54
Eig.	4.22	3.79	
%	26.39	23.70	

Tabela 2: *Korelacije rezultata na čestici i ukupnog rezultata na subskali Kognitivne zbrinutosti (kad se izuzme ta čestica) (N=128)*

Čestica	r
2. Nemam povjerenja u sebe	0.46
4. Ne mogu se usmjeriti na zadatak	0.58
7. Osjećam se bespomoćnim	0.75
8. Ne mogu se koncentrirati	0.69
10. Bojim se neuspjeha	0.57
13. Osjećam se nesigurnim	0.74
15. Osjećam se nedoraslim situaciji	0.64
19. Osjećam se nekompetentno	0.54
	$\alpha =$ 0.87

Tabela 3: *Korelacija rezultata na čestici i ukupnog rezultata na Autonomno-emocionalnoj subskali (kad se izuzme ta čestica) (N=128)*

Čestica	r
1. Ruke su mi vlažne	0.40
3. Nepravilno dišem	0.51
5. Osjećam napetost u želucu	0.65
6. Srce mi kuca ubrzano	0.54
9. Znojim se	0.60
14. Napet sam	0.55
17. Osjećam da su mi razi pocrvenjeli	0.51
20. Steglo mi se grlo	0.61
	$\alpha =$ 0.825

2. EMAS-T

Faktorske analize (metodom glavnih komponenti uz Varimax rotaciju) dobivenih rezultata pokazale su dva faktora za dimenziju socijalne evaluacije i dimenziju nejasnih situacija, tri faktora za dimenziju fizičke opasnosti i četiri faktora za dimenziju svakodnevnih situacija. Podrobnija analiza dobivenih faktorskih struktura pokazala je da u tri situacije istih devet čestica ima značajne projekcije na prvu komponentu. Za četvrtu dimenziju ovih se devet čestica raspodijelilo na prve dvije komponente, stoga će o njoj biti više riječi kasnije.

Tri odvojene komponentne analize ovih devet čestica u tri situacije (socijalne evaluacije, fizičke opasnosti i u nejasnoj situaciji) potvrdile su jednofaktorske strukture ovako skraćene skale (faktori su objašnjavali 55.8%, 54.6%, 57%), a koeficijenti unutarnje konzistencije Cronbach alpha iznosili su, redom, 0.90, 0.895 i 0.90.

Kako je već spomenuto, komponentna analiza rezultata za četvrtu dimenziju (svakodnevne situacije) pokazala je drugačiju faktorsku strukturu. Naime, ako se ciljano pogleda devet čestica koje su u prethodnim situacijama sve imale projekciju na prvu glavnu komponentu, uočava se da su se one ovdje podijelile na dvije komponente (koje zajedno objašnjavaju 67.2% varijance), ali su ova dva faktora visoko povezana ($r=0.61$, $p < 0.001$). S obzirom na dobiveno, provjerena je i internalna pouzdanost skale od devet čestica u ovoj situaciji, te utvrđeno da je koeficijent Cronbach alpha zadovoljavajuće visok - 0.89. Stoga je u daljnjim analizama kao rezultat dimenzije svakodnevne situacije korišten ukupni rezultat na ovih devet čestica, isto kao i za preostale tri dimenzije erte anksioznosti: dimenziju socijalne evaluacije, dimenziju fizičke opasnosti i dimenziju nejasnih situacija. Ipak, potrebno je napomenuti (posebice za buduće korisnike skale) mogućnost da je utvrđena dvofaktorska struktura skraćene EMAS-T skale u tzv. svakodnevnim situacijama možda posljedica ponešto različite prirode ove dimenzije erte anksioznosti u odnosu na prethodne tri dimenzije. Naime, dok prve tri (dimenzija socijalne evaluacije, dimenzija fizičke opasnosti i dimenzija novih, nejasnih situacija) uključuju u sebi određenu prijetnju za svakog "normalnog" pojedinca (npr. mogući gubitak poštovanja od drugih ili mogućnost fizičke ozljede), četvrta dimenzija svakodnevnih situacija takvu prijetnju ne sadrži, odnosno, ona vjerojatnije indicira patološku anksioznost.

Tabela 4: *Rezultati faktorske analize i koeficijenti unutarnje pouzdanosti EMAS-T skala (9 čestica)*

Čestice	1. dimenzija (SE)		2. dimenzija (FO)	
	F1	h ²	F1	h ²
2. Uzrujan sam	0.83	0.69	0.82	0.67
3. Znojim se	0.69	0.47	0.78	0.61
4. Opušten sam	0.74	0.55	0.68	0.46
5. Osjećam se nelagodno	0.66	0.44	0.68	0.47
7. Osjećam podrhtavanje u želucu	0.70	0.49	0.74	0.55
9. Napet sam	0.77	0.60	0.73	0.54
11. Srce mi ubrzano radi	0.73	0.54	0.77	0.59
13. Osjećam se tjeskobno	0.74	0.55	0.64	0.41
15. Nervozan sam	0.84	0.70	0.77	0.60
Eig.	5.019		4.911	
%	55.8		54.6	
Cronbach α	0.90		0.895	

3. dimenzija (NS)		4. dimenzija (SS)		
F1	h ²	F1	F2	h ²
0.73	0.54	0.38	0.81	0.80
0.74	0.55	0.33	0.81	0.76
0.63	0.40		0.68	0.50
0.83	0.69		0.85	0.77
0.77	0.59	0.71	0.32	0.60
0.83	0.69	0.81		0.69
0.71	0.51	0.72		0.57
0.70	0.50	0.77		0.65
0.81	0.66	0.76	0.35	0.70
5.13		3.18	2.87	
57.0		35.3	31.9	
0.90		0.89*		

*koeficijent pouzdanosti za cijelu subskalu (devet čestica)

Tabela 5: *Matrica korelacija*

	SAF1	SAF2	SE	FO	NS	SS
SAF1	-	0.67**	0.26*	0.11	0.17	-0.02
SAF2		-	0.26*	0.12	0.18	-0.04
SE			-	0.41**	0.62**	0.17
FO				-	0.55**	0.13
NS					-	0.39**
SS						-

* - 0.01

** - 0.001

Sa svrhom provjere Endlerova interakcijskog modela anksioznosti izračunate su korelacije rezultata na skalama stanja i crte anksioznosti. Ako se razmotri matrica korelacija, uočljive su dvije stvari:

Prvo, da se diferencijalna hipoteza Endlerova interakcijskog modela potvrdila. Naime, i komponenta kognitivne zabrinutosti i autonomno-emocionalna komponenta stanja anksioznosti bile su značajno povezane jedino s dimenzijom socijalne evaluacije, a upravo je ta dimenzija crte anksioznosti kongruentna ispitnoj situaciji u kojoj je stanje anksioznosti mjereno. Dakle, osobe koje su navodile više razine crte anksioznosti u situacijama socijalne evaluacije, u kongruentnoj ispitnoj situaciji pokazale su veći intenzitet u stanju anksioznosti.

Drugo, što je uočljivo iz matrice korelacija jest činjenica da su interkorelacije dimenzija crte anksioznosti više od onih o kojima autor skale izvještava, mada su i njegova (Endler i sur., 1989) istraživanja na studentima pokazala značajne korelacije među nekim od ovih dimenzija. Stoga, postavlja se pitanje opravdanosti tretiranja ovih dimenzija kao nezavisnih.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da su, u ovako skraćenom obliku, skale EMAS-S i EMAS-T valjani instrumenti za mjerenje stanja i crte anksioznosti. Uz preporuku njihova korištenja, ipak je potrebno buduće korisnike upozoriti na potrebu krosvalidacije ovih skala na različitim uzorcima. Posebice je to potrebno zbog dodatne provjere faktorske strukture EMAS-T skale, odnosno replikacije te strukture s obzirom na četiri dimenzije crte anksioznosti.

U teoretskom smislu, nalazi ovog istraživanja potvrdili su osnovne pretpostavke Endlerova interakcijskog modela anksioznosti, posebice kad se razmatraju odnosi stanja i crte anksioznosti u odgovarajućim, kongruentnim situacijama. Međutim, utvrđene su nešto više interkorelacije među dimenzijama crte anksioznosti od onih koje je pretpostavio i empirijski utvrdio autor skale. U budućim istraživanjima bilo bi interesantno provjeriti odnose stanja i crte anksioznosti u situacijama kongruentnim ostalim

dimenzijama crte anksioznosti (npr. u situaciji fizičke opasnosti ili u novoj, nejasnoj situaciji).

Literatura:

- EDWARDS, J.M. and TRIMBLE, K. (1992): Anxiety, coping and academic performance, *Anxiety, Stress, and Coping*, 5, 1992, 337-350.
- ENDLER, N.S. and EDWARDS, J. (1978): Person by Treatment Interactions in Personality Research, u: Pervin, L.A. & Lewis, M. (ed.) *Perspectives in Interactional Psychology*, New York, Plenum Press, 1978.
- ENDLER, N.S. (1980): Person-Situation Interaction and Anxiety, u: Kutash, I.L., Schlesinger, L.B. & Ass. (ed.) *Handbook on Stress and Anxiety*, San Francisco, Jossey-Bass Publishers, 1980.
- ENDLER, N.S.: Hassles, Health and Happiness, u: Janisse, M.P. (ed.) *Individual Differences, Stress, and Health Psychology*, NY Inc., Springer Verlag, 1988.
- ENDLER, N.S. i sur. (1989): Assessment of state and trait anxiety: Multidimensional anxiety scales, *Anxiety Research*, 2, 1989, 1, 1-14.
- ENDLER, N.S. (1989): The temperamental nature of personality, *European Journal of Personality*, 3, 1989, 151-165.
- ENDLER, N.S. and PARKER, J.D.A. (1990a): Multidimensional Assessment of Coping: A Critical Evaluation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1990, 5, 844-854.
- ENDLER, N.S. and PARKER, J.D.A.(1990b): Stress and Anxiety: Conceptual and Assessment Issues, *Stress Medicine*, 6, 1990, 243-248.
- ENDLER, N.S. and PARKER, J.D.A.(1990c): Towards a Reliable and Valid Method for the Multidimensional Assessment of Coping, Paper presented at the annual meeting of the Canadian Psychological Association, Ottawa, June, 1990. (Iz osobnog dopisivanja s autorom.)
- ENDLER, N.S. and PARKER, J.D.A.(1992a): The multidimensional assessment of coping: Concepts, issues and measurement, u: Van Heck, G.L., Bonaiuto, P., Deary, I. & Nowack, W. (ed.) *Personality Psychology in Europe*, Swets & Zeitlinger, 1992.
- ENDLER, N.S. and PARKER, J.D.A.(1992b): Interactionism revisited: Reflections on the continuing crisis in the personality area, *European Journal of Personality*, 6, 1992, 177-198.
- FULGOSI, A. (1984): *Faktorska analiza*, Zagreb, Školska knjiga, 1984.

I. Sorić, V. Takšić, A. Proroković: TESTING ENDLER'S SCALES AND MODELS OF ANXIETY

S u m m a r y

Endler's original multidimensional scales of anxiety (EMAS) represent measurements of multidimensional trait anxiety and the perception of the situation on the basis of self-description. The scales were developed in accordance with the interactive model of anxiety which presupposes that multidimensional trait anxiety determines individual difference in relation to the intensity of the condition of anxiety in specific types of threatening situations. The situational dimensions of trait anxiety, estimated with the EMAS-T part of Endler's scales, are the following: the situation of social evaluation, the situation of physical danger, ambiguous situations and everyday situations. State anxiety, measured by the EMAS-S part of the scale, encompasses the autonomous-emotional dimension (A-E) and the dimension of cognitive worry (C-W).

The scales were translated into Croatian and given to a group of 128 candidates before and after they took the entrance exam of the Department of English at the Faculty of Philosophy in Zadar (Summer, 1993).

The results showed a satisfactory factorial structure and a high internal reliability of the scales both in the measurement of trait and state anxiety.

A test of differential hypothesis of the interactive model of anxiety which perceives state anxiety as a function of the interaction between the specific dimension of trait anxiety and congruent threatening situation, showed an expected, significant connection between state anxiety and the dimension of social evaluation which was a congruent dimension of trait anxiety in this experimental situation. Other dimension of trait anxiety were not significantly connected with the state anxiety.

What cannot be accommodated with Endler's model are the significant correlations obtained between different (according to the model supposedly independent) dimension of trait anxiety.